

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет
Кафедра загальної психології, психодіагностики та психотерапії

ОЛЬГА ЛЕОНІДІВНА ВАЛЯЩУК

**«Психологічні особливості розвитку смислової сфери як
складової емпатії в юнацькому віці»**

Освітня програма *«Психологія»*
Спеціальність *053 Психологія*
Галузь знань *05 Соціальні та поведінкові науки*

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Олена ДЕМЧУК

Рівне, 2025

РЕЗЮМЕ

Наукова робота складається із вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує найменувань та Здатки. Основний зміст роботи викладений на сторінках друкованого тексту і включає 4 таблиці та рисунків. Повний обсяг наукової роботи складає сторінок.

Об'єкт дослідження: взаємозв'язок смислової сфери особистості з розвитком емпатії в юнацькому віці.

Предмет дослідження: психологічні особливості розвитку смислової сфери особистості в юнацькому віці.

Мета дослідження: визначити психологічні особливості розвитку смислової сфери особистості як складової емпатії в юнацькому віці та обґрунтувати механізми їх взаємозв'язку для сприяння гармонійному особистісному розвитку.

1. Відповідно до мети ми визначили такі **завдання:** проаналізувати теоретичні підходи до вивчення смислової сфери особистості та емпатії у психологічній науці.

2. Дослідити вікові особливості розвитку смислової сфери та емпатії в юнацькому віці.

3. Встановити взаємозв'язок між рівнем розвитку смислової сфери та емпатійними здібностями юнаків і дівчат.

4. Розробити й апробувати методичні рекомендації щодо формування та розвитку смислової сфери як складової емпатії в юнацькому віці.

5. Визначити психологічні умови, які сприяють гармонійному розвитку емпатії через формування смислової сфери в процесі особистісного зростання.

Для розв'язання поставлених завдань ми застосували методики:

Методика «Смисложиттєві орієнтації» (СЖО) Д. А. Леонтьєва для оцінки рівня розвитку смислової сфери; «Тест на емпатію для юнаків». Л. Журавльової; Анкетування та опитування для збору первинної інформації щодо особистісних цінностей, інтересів і ставлення до міжособистісних стосунків.

Організація та емпірична база дослідження: Констатувальний та формувальний етапи емпіричного дослідження здійснювалися на базі Рівненського державного гуманітарного університету. Участь у експерименті взяли 60 студентів психолого-природничого факультету, серед яких було по 30 осіб з третього та четвертого курсів навчання.

Теоретична та практична значимість роботи полягає в розширенні наукових уявлень про роль смислової сфери як складової розвитку емпатії в юнацькому віці. Це дозволяє глибше зрозуміти психологічні процеси, що відбуваються в процесі становлення особистості у цей період.

Прогнозовані припущення про організацію подальших досліджень виявляються у розширенні розуміння цих феноменів в інтегрованому підході.

Ключові слова: смислова сфера, емпатія, юнацький вік, емпатійні здібності, гармонійний розвиток, особистісне зростання.

RESUME

The scientific work consists of an introduction, three sections, general conclusions, a list of sources used, which includes titles and 3 appendices. The main content of the work is set out on the pages of the printed text and includes 4 tables and figures. The full volume of the scientific work is pages.

Object of research: the relationship between the semantic sphere of the personality and the development of empathy in adolescence.

Subject of research: psychological features of the development of the semantic sphere of the personality in adolescence.

Purpose of the research: to determine the psychological features of the development of the semantic sphere of the personality as a component of empathy in adolescence and to substantiate the mechanisms of their relationship to promote harmonious personal development.

1. In accordance with the goal, we have identified the following tasks: to analyze theoretical approaches to the study of the semantic sphere of the personality and empathy in psychological science.

2. To investigate the age-related features of the development of the semantic sphere and empathy in adolescence.

3. To establish the relationship between the level of development of the semantic sphere and the empathic abilities of boys and girls.

4. To develop and test methodological recommendations for the formation and development of the semantic sphere as a component of empathy in adolescence.

5. To identify psychological conditions that contribute to the harmonious development of empathy through the formation of the semantic sphere in the process of personal growth.

To solve the tasks set, we used the **following methods:** Methodology «Meaningful Life Orientations» (SLO) by D. A. Leontiev to assess the level of development of the semantic sphere; «Empathy Test for Young Men» L. Zhuravleva; Questionnaires and surveys to collect primary information on personal values, interests and attitudes towards interpersonal relationships.

Organization and empirical basis of the study: The ascertaining and formative stages of the empirical study were carried out on the basis of the Rivne State Humanitarian University. 60 students of the Faculty of Psychology and Natural Sciences took part in the experiment, among whom there were 30 people from the third and fourth years of study.

The theoretical and practical significance of the work lies in expanding scientific ideas about the role of the semantic sphere as a component of the development of empathy in adolescence. This allows for a deeper understanding of the psychological processes that occur in the process of personality formation during this period.

The predicted assumptions about the organization of further research are reflected in the expanded understanding of these phenomena in an integrated approach.

Keywords: semantic sphere, empathy, adolescence, empathic abilities, harmonious development, personal growth.

ЗМІСТ

ВСТУП	5-10
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕМПАТІЇ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	11
1.1. Основні напрямки дослідження смислової сфери у психологічній науці.....	11-19
1.2. Смилова сфера як складова емпатії в юнацькому віці.....	19-23
Висновки до першого розділу	23-27
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕМПАТІЇ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	28
2.1. Методика, організація та процедура дослідження.....	28-30
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.....	31-38
Висновки до другого розділу	38-39
РОЗДІЛ III. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕМПАТІЇ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	40
3.1. Методика, завдання та організація формульованого експерименту.....	40-41
3.2. Розробка і впровадження психологічної програми.....	42-44
3.3. Результати ефективності впровадження програми психологічного впливу.....	45-56
Висновки до третього розділу	56-57
ВИСНОВКИ	58-61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62-65
ДОДАТКИ	66-71

ВСТУП

Актуальність дослідження. Психологічна напруга, яка виникає у зв'язку зі змінами в соціально-економічній, політичній сферах, військовий конфлікт на території України породжує невизначеність та невпевненість в завтрашньому дні, провокують підвищення агресії, відчуженості та емоційної байдужості. Дані прояви знищують засади взаємоповаги, взаємодопомоги та моральної підтримки. Тому на сьогоднішньому етапі розвитку вкрай важливими та доречними є такі особистісні якості, як співчуття та співпереживання.

Дослідження психологічних особливостей розвитку смислової сфери як складової емпатії в юнацькому віці є надзвичайно важливим через низку соціальних, педагогічних та психологічних чинників. У сучасному світі, де рівень конфліктності у міжособистісних та міжгрупових взаєминах залишається високим, здатність до емпатії виступає важливим фактором для налагодження конструктивних стосунків. Розуміння смислової складової емпатії дозволяє глибше зрозуміти механізми емоційної та когнітивної взаємодії між людьми. У глобалізованому світі із швидкими змінами та кризами, зокрема війнами, пандеміями та соціальною нерівністю, розвиток емпатії стає ключовим для створення підтримуючого середовища та формування толерантного суспільства. Знання про психологічні особливості розвитку смислової сфери в юнацькому віці допомагають розробляти ефективні програми психолого-педагогічного супроводу, спрямовані на розвиток емпатії та емоційного інтелекту як основи успішної соціалізації молоді. У цей період відбувається активне формування особистісних смислів, моральних цінностей і соціальних компетенцій, зокрема емпатії. Ці аспекти є ключовими для становлення гармонійної та зрілої особистості, здатної до розуміння інших і ефективної взаємодії у суспільстві. Дослідження смислової сфери як складової емпатії розширює уявлення про взаємозв'язок когнітивних і емоційних процесів у структурі особистості, що є важливим як для

теоретичної психології, так і для прикладних аспектів (освіта, психотерапія, соціальна робота).

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена потребою у створенні теоретичних та практичних засад для розвитку емпатії в юнацькому віці, що є важливим завданням як у контексті особистісного зростання, так і суспільного благополуччя. Аналіз літератури показав, що проблема емпатії і в історії психології і в сучасній науці стає об'єктом пильної уваги різних галузей гуманітарного знання, що перетворює її у міждисциплінарну проблему [22].

Проблему емпатії досліджували у своїх працях представники різних напрямків зарубіжної психології (М. Гофман, Д. Гоулман, М. Девіс, В. Франкл, Е. Фромм, К. Роджерс, З. Фройд, К. Юнг та інші), а також дослідженням даного феномену займаються і сучасні українські психологи, зокрема такі як Л. Журавльова, О. Вавринів, Т. Василюшина, С. Дерев'янка, І. Коган, Т. Коломієць, О. Орищенко, Т. Рябовол, І. Штих та інші.

Багато вчених вважають, що емпатія – це великий дар від Бога або всесвіту. Деякі і взагалі не раз писали, що розвинути емпатію суто науковим способом просто неможливо. Саме тому в тренінгах використовуються ігрові вправи з програванням тієї чи іншої нелегкої життєвій ситуації. Емпатія найкраще проявляється від прожитих труднощів, великого життєвого досвіду і терпіння.

Емпатію прийнято трактувати або як здатність людини розуміти світ переживань іншого, або як здатність брати участь в емоційному житті іншого. Як правило, в якості об'єкта емпатії розглядається інша людина, але в ряді досліджень в якості об'єкта емпатії виступає нейтральний предмет, природа чи образ мистецтва, антропоморфізованим спостерігачем в процесі сприйняття. Розвиток емпатії може бути підтриманий шляхом цілеспрямованого формування смислової сфери, особливо у молодому віці. Через виховні практики, що наголошують на важливості цінностей співчуття, взаєморозуміння та підтримки, можна створювати основу для емпатійного

ставлення у молоді. Згодом це формує здатність до співпереживання, яка стає важливим елементом їхньої особистісної структури.

Отже, смислова сфера виконує функцію внутрішнього мотиватора, який направляє людину до емпатії. Вона формує фокус уваги на емоційних і психологічних аспектах взаємодії, забезпечуючи глибше розуміння та сприяючи встановленню позитивних, емпатійних стосунків з іншими людьми.

Смислова сфера виступає як своєрідна база, яка визначає здатність людини до емпатії, допомагаючи їй не лише краще розуміти інших, а й будувати конструктивні стосунки, що ґрунтуються на взаєморозумінні та підтримці.

Об'єкт дослідження: взаємозв'язок смислової сфери особистості з розвитком емпатії в юнацькому віці.

Предмет дослідження: психологічні особливості розвитку смислової сфери особистості в юнацькому віці.

Мета дослідження: визначити психологічні особливості розвитку смислової сфери особистості як складової емпатії в юнацькому віці та обґрунтувати механізми їх взаємозв'язку для сприяння гармонійному особистісному розвитку.

Відповідно до мети ми визначили такі **завдання:**

1. Проаналізувати теоретичні підходи до вивчення смислової сфери особистості та емпатії у психологічній науці.
2. Дослідити вікові особливості розвитку смислової сфери та емпатії в юнацькому віці.
3. Встановити взаємозв'язок між рівнем розвитку смислової сфери та емпатійними здібностями юнаків і дівчат.
4. Розробити й апробувати методичні рекомендації щодо формування та розвитку смислової сфери як складової емпатії в юнацькому віці.
5. Визначити психологічні умови, які сприяють гармонійному розвитку емпатії через формування смислової сфери в процесі особистісного зростання.

Для розв'язання поставлених завдань ми застосували методики: Теоретичний аналіз наукової літератури для вивчення концепцій смислової сфери та емпатії, їх структурних компонентів і взаємозв'язків.

Психодіагностичні методики, зокрема:

1. Методика «Смисложиттєві орієнтації» (СЖО) Д. А. Леонтьєва для оцінки рівня розвитку смислової сфери.
2. «Тест на емпатію для юнаків». Л. Журавльової.
3. Анкетування та опитування для збору первинної інформації щодо особистісних цінностей, інтересів і ставлення до міжособистісних стосунків.

Методологічною та теоретичною основою дослідження виступають різні напрямки:

Теорія емпатії, яка розглядає емпатію як складову емоційного інтелекту та здатність до розуміння інших людей (К. Роджерс, В. В. Бойко, Д. Майєрс).

Вікова психологія, зокрема положення про особливості розвитку особистості в юнацькому віці (Л. С. Виготський, Е. Еріксон), акцентуючи увагу на формуванні смислової сфери та міжособистісної чутливості.

Психологія цінностей і смислів, зокрема дослідження значущості смисложиттєвих орієнтацій у розвитку особистості (В. Франкл, А. Маслоу).

Соціально-психологічний підхід, що аналізує механізми міжособистісної взаємодії та емпатії у контексті соціального розвитку (Г. Андрєєва, Е. Берн).

Методологічні принципи системності та комплексності, що забезпечують цілісне вивчення феноменів смислової сфери та емпатії у взаємозв'язку з іншими аспектами особистісного розвитку.

Емпіричні дослідження сучасних психологів, які аналізують фактори, що впливають на формування емпатійних здібностей та смислових орієнтацій у юнацькому віці (О. А. Семенов, Л. І. Божович).

Організація та емпірична база дослідження: Констатувальний та формувальний етапи емпіричного дослідження здійснювалися на базі Рівненського державного гуманітарного університету. Участь у експерименті

взяли 60 студентів психолого-природничого факультету, серед яких було по 30 осіб з третього та четвертого курсів навчання.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в наступному:

1. Вперше в контексті юнацького віку було комплексно досліджено взаємозв'язок між розвитком смислової сфери та емпатії, що дозволяє глибше зрозуміти психологічні механізми формування цих складових особистості.

2. Виявлено, що рівень розвитку смислової сфери безпосередньо впливає на рівень емпатійних здібностей юнаків і дівчат, що свідчить про важливість цілісного підходу до розвитку особистості в юнацькому віці.

3. Розроблено методичні рекомендації щодо формування смислової сфери як складової емпатії в юнацькому віці, що мають практичну цінність для психологічної роботи з молоддю, сприяючи розвитку соціальних навичок і емоційного інтелекту.

4. Підтверджено, що розвиток смислових орієнтацій може бути ефективним інструментом для поліпшення міжособистісної взаємодії та зниження рівня конфліктності серед молоді.

5. Уперше в контексті психології розвитку юнацького віку здійснено інтерпретацію результатів дослідження через призму поєднання теорії смислової сфери та емпатії, що сприяє розширенню розуміння цих феноменів в інтегрованому підході.

Теоретична та практична значимість роботи полягає в наступному:

Теоретична значимість: розширено наукові уявлення про роль смислової сфери як складової розвитку емпатії в юнацькому віці. Це дозволяє глибше зрозуміти психологічні процеси, що відбуваються в процесі становлення особистості у цей період. Розроблено нову модель взаємозв'язку між смисловими орієнтаціями та емпатією, що сприяє уточненню і поглибленню теоретичних концепцій у галузі вікової психології та психології розвитку. Підвищено значення емпатії в контексті психолого-педагогічної роботи з молоддю, зокрема у процесі соціалізації та формування моральних цінностей.

Практична значимість: розроблено методичні рекомендації, які можуть бути використані в роботі психологів, педагогів, соціальних працівників для підтримки і розвитку емпатії у юнацькому віці. Запропоновані стратегії формування смислової сфери можуть бути застосовані в навчальних програмах для молоді, сприяючи розвитку соціально адаптованої та емоційно зрілої особистості. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення програм психологічної підтримки та виховання, що сприятимуть покращенню міжособистісних стосунків та зниженню рівня конфліктів серед молоді.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були представлені на Звітній науковій конференції викладачів, співробітників і здобувачів вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету за 2025 рік. Рівне, 18-19 травня 2025 р. Основний зміст і результати дослідження висвітлено у **публікаціях** автора: 1. Роль смислової сфери в розвитку емпатії. *Альманах студентського наукового товариства РДГУ «Актуальні питання психологічної науки»*. Вип. 19. Рівне: РДГУ, 2025. С. 76-79.

2. Діагностичні засоби вивчення особливостей розвитку смислової сфери в юнацькому віці. *Тези VI Міжнародної науково-практичної конференції [Scientific Achievements of Contemporary Society](#)*. 10-12.01.2025 року, Лондон, Великобританія. С. 441-446.

Структура роботи. Наукова робота складається із вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 50 найменувань та додатки. Основний зміст роботи викладений на 61 сторінці друкованого тексту і включає таблиці та рисунки. Повний обсяг наукової роботи складає 71 сторінка.

ВИСНОВКИ

Юнацький вік — це період активного формування особистості, коли відбувається переосмислення цінностей, життєвих орієнтацій, становлення моральної та емоційної сфери. У цьому віці важливу роль відіграє розвиток емпатії — здатності розуміти та співпереживати емоціям інших людей. Одним із ключових чинників, що сприяють становленню емпатійних якостей, є смислова сфера особистості — система індивідуальних смислів, цінностей, переконань, які зумовлюють ставлення людини до себе, до інших і до світу загалом [5].

Смислова сфера впливає на здатність до глибшого розуміння внутрішнього світу іншої людини, розширення меж власного досвіду через інтерпретацію чужих переживань. Тому вивчення психологічних особливостей розвитку смислової сфери як складової емпатії дозволяє краще зрозуміти механізми міжособистісної взаємодії в юнацькому віці та сприяти формуванню зрілої, чуйної особистості.

Актуальність обраної теми зумовлена потребою суспільства у гармонійно розвинених, емоційно зрілих особистостях, здатних до конструктивного діалогу, співчуття та підтримки в умовах зростання психологічного навантаження на молодь.

У ході проведеного формувального експерименту було підтверджено робочу гіпотезу дослідження щодо того, що розвиток смислової сфери є одним із ключових чинників формування емпатії в юнацькому віці. Апробована та впроваджена психологічна програма, яка поєднувала рефлексивні, ціннісно-орієнтовані, комунікативні та арт-терапевтичні методики, забезпечила системний та послідовний вплив на розвиток таких компонентів смислової сфери, як усвідомлення життєвих цінностей, формування позитивного образу «Я», здатність до емпатійного розуміння інших та рефлексія власного досвіду.

Порівняльний аналіз результатів експериментальної та контрольної групи виявив статистично значущі відмінності у рівні розвитку цільових

показників. Учасники експериментальної групи продемонстрували підвищення здатності до емоційного резонансу, поглиблене осмислення особистісних смислів та більш виражену рефлексивність міжособистісних стосунків, тоді як у контрольній групі суттєвих змін зафіксовано не було. Це свідчить про те, що позитивна динаміка показників є не випадковою, а закономірною та безпосередньо зумовленою впровадженими психолого-педагогічними заходами.

Таким чином, результати експерименту підтвердили, що цілеспрямована й науково обґрунтована психологічна підтримка сприяє особистісному зростанню юнацтва, забезпечує розвиток смислової сфери, підвищує рівень емпатії та удосконалює соціально-психологічні навички. Отримані дані засвідчують наукову новизну та практичну значущість дослідження, оскільки вони можуть стати підґрунтям для розроблення ефективних програм психологічного супроводу та превентивної допомоги підліткам і молоді, а також для подальших наукових пошуків у галузі психології розвитку особистості.

Дослідження емпатійних ставлень показало, що більшість студентів проявляють емоційну чутливість і здатність до емпатії. Найбільшу частку становлять категорії співпереживання (30%), співчуття (20%), а також альтруїстична поведінка (20%) і реальне сприяння без шкоди собі (15%). Менші показники у категоріях антиемпатії (8%) та індиферентності (2%) свідчать про низьку кількість респондентів із відсутністю емпатійного відгуку. Позитивна кореляція рівня емпатії з рівнем смислової насиченості міжособистісних стосунків ($r = 0,54$, $p < 0,01$) підтверджує, що здатність до емпатійного сприйняття іншого сприяє формуванню усвідомлених соціальних взаємодій. Дослідження емпатійних ставлень показало, що більшість студентів проявляють емоційну чутливість і здатність до емпатії. Найбільшу частку становлять категорії співпереживання (30%), співчуття (20%), а також альтруїстична поведінка (20%) і реальне сприяння без шкоди собі (15%). Менші показники у категоріях антиемпатії (8%) та

індиферентності (2%) свідчать про низьку кількість респондентів із відсутністю емпатійного відгуку. Позитивна кореляція рівня емпатії з рівнем смислової насиченості міжособистісних стосунків ($r = 0,54$, $p < 0,01$) підтверджує, що здатність до емпатійного сприйняття іншого сприяє формуванню усвідомлених соціальних взаємодій.

Аналіз показників СЖО третього та четвертого курсів свідчить, що старші студенти мають більш високий рівень усвідомлення власних життєвих цілей (5.8 ± 1.0 проти 5.2 ± 1.1 у молодших, $p = 0.045$) та загальний рівень СЖО (27.1 ± 4.0 проти 25.5 ± 4.2 , $p = 0.048$). Вищі значення локусу контролю – Я у старших студентів (5.2 ± 0.8 проти 4.9 ± 0.9 , $p = 0.035$) свідчать про посилення усвідомлення власної відповідальності за життя зі збільшенням віку та досвіду. Показники процесу життя та результативності життя не мали статистично значущих відмінностей, що вказує на поступовий та індивідуально варіативний розвиток цих компонентів смисложиттєвих орієнтацій.

Старші студенти мають більш розвинену смислову сферу порівняно з молодшими, що пов'язано з більшим життєвим досвідом, розширенням соціальних зв'язків та необхідністю приймати важливі рішення щодо майбутньої професійної діяльності. Вони демонструють більшу цілісність і узгодженість у системі ціннісних орієнтацій, стратегічно орієнтуються на професійне становлення та особистісний розвиток. Молодші студенти характеризуються фрагментарністю смислових орієнтацій і залежністю від зовнішніх впливів, зосереджуючись на поточних навчальних та соціальних завданнях.

Результати анкетування свідчать, що серед юнаків пріоритетними є цінності саморозвитку (78%) та кар'єри (73%), тоді як серед дівчат – сім'я (80%) та допомога іншим (68%). Це вказує на гендерну специфіку мотиваційно-смислової сфери, де юнаки більш орієнтовані на досягнення і самоствердження, а дівчата – на соціальні взаємодії та емпатію.

Найвищі середні оцінки отримало твердження «я бачу сенс у допомозі іншим» (4,3 бали), що свідчить про переважання альтруїстичних смислів. Середній рівень емпатії позитивно корелює з рівнем смислової насиченості міжособистісних стосунків ($r = 0,54, p < 0,01$), що підтверджує взаємозв'язок між здатністю до емпатії та усвідомленням цінності соціальних контактів. Найвищі середні оцінки отримало твердження «я бачу сенс у допомозі іншим» (4,3 бали), що свідчить про переважання альтруїстичних смислів. Середній рівень емпатії позитивно корелює з рівнем смислової насиченості міжособистісних стосунків ($r = 0,54, p < 0,01$), що підтверджує взаємозв'язок між здатністю до емпатії та усвідомленням цінності соціальних контактів.

Впроваджена програма психологічного впливу сприяла розвитку інтегрованої системи цінностей, усвідомленню життєвих пріоритетів та формуванню соціально орієнтованих смислів. Для юнаків програма стимулювала орієнтацію на саморозвиток і кар'єрні цілі, а для дівчат – на емпатію, соціальну підтримку та сімейні цінності. Вона також підвищила рівень усвідомлення значущості міжособистісних стосунків і сприяла формуванню відповідальності за власні рішення та поведінку.

Перспективи подальших досліджень: дослідження впливу культурних і соціальних чинників на взаємозв'язок смислової сфери та емпатії; аналіз гендерних відмінностей у розвитку емпатійних навичок у зв'язку зі смисловою сферою; вивчення довгострокового впливу програм розвитку емпатії на міжособистісні відносини та життєву задоволеність юнаків.